

"विहीरीद्वारे (Dugwells) भूजलाचे कृत्रिमरीत्या
पुनर्भरण करणे" ही १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत
योजना राष्ट्रविषयास मान्यता देणेवाबत

महाराष्ट्र शासन
ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग,
शासन विषयक मंत्रालयात १००८/प्र.क्र.१२/जल-८,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०९२ दिनांक: १९ एप्रिल, २००८

वाचा :

- १) कैंद्रीय जलसंपदा विभागाचे पत्र क्र १/६/२००७-जीडब्ल्यू (कोल्यूम II)
दिनांक ६.२.२००७
- २) कैंद्रीय जलसंपदा विभागाचे पत्र क्र १६/६/२००७-जीडब्ल्यू (कोल्यूम II)
दिनांक २८.२.२००८
- ३) अध्यक्ष, नावार्ड, मुंबई यांचे पत्र क्र एनबी.टीएसडी/२७७०/एमआय १.८/२००७-२००८
दिनांक ७ मार्च, २००८

प्रस्तावना

भूगर्भातील पाणी हे अज धान्य उत्पादन, पिण्याचे पाण्याचा पुरवठा, दुष्काळाची तीव्रता कमी करण्यासाठी आर्थिक विकास ह. क्षेत्रांमध्ये महत्वाचा भाग आहे. सध्या सूपारे ८५ टक्के ग्रामीण पाणीपुरवठा, ५० टक्के शहरातील पाण्याची गरज व ५० टक्के पातवाधारे विषयक कामे, भूजलावर आधारीत आहेत. हे सकात घेऊन केंद्र शासनाने विहीरीद्वारे भूजलाचे कृत्रिमरीत्या पुनर्भरण करणे ही नवीन १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना देशातील एकूण ७ राज्यांमध्ये मंजूर केली असून त्यापैकी महाराष्ट्र हे एक राज्य आहे.

१. कृषि क्षेत्रात सिंधनासाठी अस्तित्वात असलेल्या विहीरीचे पुनर्भरण करून भूजलाच्या स्थितीत बाढ करणे, पाण्याची शुद्धता बाढविणे, कृषि उत्पादन बाढविणे, पाणी टंचाई असलेल्या दुष्काळप्रस्त भागांमध्ये जास्तीत जास्त पाणी साडा जस्तन करणे आणि पद्धतीचे या भागातील लोकांची सामाजिक व आर्थिक स्थिती सुधारणे हे या योजनेचे प्रमुख उद्देश आहेत.

२. विहीरीद्वारे भूजलाचे कृत्रिमरीत्या पुनर्भरण करणे ही योजना सन २००७-२००८ ते २००९-२०१० या ११ व्या पंचवार्षिक योजनेतील पहिल्या ३ वर्षांसाठी केंद्र शासनाने मंजूर केली असून राज्याच्या ११ जिल्ह्यातील ३१ तालुक्याकरीता ही योजना लागू करण्यात आलेली आहे. या केंद्र पुरस्कृत योजनेअंतर्गत केंद्र शासनामार्फत अनुदान साधारण्याना घेट अदा कराऱ्यात घेणार आहे. कैंद्रीय जलसंपदा (Ministry of Water Resources) मंत्रालयाने दिलेल्या मान्यतेनुसार ही योजना राष्ट्रविषयाची बाब्द शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन विषय :

भूगर्भातील पाण्याच्या स्वोताचा शास्त्र पुरवठा होण्यासाठी भूगर्भातील पाण्याचे कृत्रिमरीत्या पुनर्भरण करणे हा भूजल व्यवस्थापनाचा प्रमुख भाग आहे, हे सकात घेऊन कैंद्रीय जलसंपदा मंत्रालयाने जास्तीत जास्त शोधित झालेल्या भागांमध्ये भूगर्भातील पाण्याचा स्वोता वाढविण्यासाठी संबंधित दिनांक ६ डिसेंबर, २००७ या पात्राच्याचे १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत "विहीरीद्वारे (Dugwells) भूजलाचे कृत्रिमरीत्या पुनर्भरण करणे" ही योजना राष्ट्रविषयास मान्यता दिलेली आहे. केंद्र शासनाने राज्यातील एकूण ११ जिल्ह्यातील ३१ तालुक्यात ही योजना राष्ट्रविषयास मान्यता दिलेली आहे. ही योजना सन २००७-२०१० या ३ वर्षांच्या कालावधीत राष्ट्रवाववाची असून ही योजना राष्ट्रविषयाचावलाची भागदर्शक तत्वे वरील संवर्धित क्रमांक २ च्या पत्राच्याचे केंद्र शासनाने निगंमीत केलेली आहेत.

३. केंद्र शासनाने दिलेल्या मान्यतेच्या अधिन राहून "विहीरीद्वारे (Dugwells) भूजलाचे कृत्रिमरीत्या पुनर्भरण करणे" ही १०० टक्के केंद्र पुरस्कृत योजना राज्यातील पुढे दर्शविलेल्या ११ जिल्ह्यातील ३१ तालुक्यात राष्ट्रविषयास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

अनुक्रमांक	जिल्हे	तात्पुर
१	अहमदनगर	१.कोपरगाव, २.नगर, ३.नेवासा, ४.संगमनेर, ५.श्रीरामपूर
२	अमरावती	१.चंद्र बाजार, २.दर्यापूर, ३.मोर्शी, ४.खरुड
३	बुलडाणा	१.बुलडाणा, २.जळगाव
४	जळगाव	१.चोपडा, २.रावर, ३.पांचोरा, ४.वांचल
५	लातूर	१.लातूर, २.रेनापूर
६	नागपूर	१.कटोल, २.नारखेड
७	नाशिक	१.चंदवड, २.निफाड, ३.सिन्हर
८	उस्मानाबाद	१.उस्मानाबाद
९	पुणे	१.आंबेगाव, २.चारामती, ३.जुन्नर, ४.पुरंदर
१०	सांगली	१.भिरज, २.तासगाव, ३.कवडे महाकाळ
११	सातारा	१.खटाव

३. केंद्र शासनाने या योजनेकरिता राज्यासाठी एकूण रु. ११९.७५ कोटी निधी मंजूर केला आहे. यामध्ये लाभार्थ्यांना घावयाचे अनुदान (रु. १००.६८ कोटी), नावार्डला देय रक्कम (operating cost), प्रशिक्षण, प्रसिद्धी, संनियंत्रण व प्रशासकीय खर्चाचा इत्यादिचा समावेश आहे. केंद्र शासनाने मंजूर केलेला निधी नावार्डला परस्पर वितरित करण्यात येणार आहे व नावार्ड मार्फत लाभार्थ्यांना अनुदान थेट त्याच्या बँकेच्या खात्यात जमा करण्यात येणार आहे. कृत्रिमरित्या विहीरीच्या पुनर्भरणासाठी एकूण ३,२८,३२२ विहीरीचे उदिष्ट असून अस्य व अस्यत्य भुधारक यांचेकडील विहीरीची संख्या २३१०३४ व अस्य लाभार्थ्यांकडील विहीरीची संख्या १७,२८८ इतकी आहे.

४. अस्य व अस्यत्य भुधारकासाठी (० ते २ हेक्टर मध्यांदे पर्यंत) १०० टक्के अनुदान अनुशेष असून इतर लाभार्थ्यांसाठी ५० टक्के अनुदान देय आहे. प्रत्येक विहीरीसाठी रु. ३६००/- इतके अनुदान अनुशेष आहे. कृत्रिमरित्या पुनर्भरण करण्यासाठी केलेल्या व्यवस्थेच्या देखभालीकरिता २ वर्षांसाठीचा खर्च देखील केंद्र शासनामार्फत मंजूर करण्यात आलेला असून त्याचा समावेश लाभार्थ्यांना देय असलेल्या अनुदानात करण्यात येणार आहे.

५. या योजनेच्या अंमलवजावणीसाठी केंद्र शासनाचे निवेशानुसार खालील प्रमाणे समित्या गटीत करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

(१) राज्यसत्रीय सकाण समिती

१. मुख्य सचिव	अध्यक्ष
२. सचिव, कृषी	सदस्य
३. सचिव ग्राम विकास	सदस्य
४. सचिव, पाणीपुरवठा	सदस्य
५. सचिव, वित्त	सदस्य
६. मुख्य व्यवस्थापक, नावार्ड	सदस्य
७. कन्हेरार स्टेट लेव्हल बँकर्स कमिटी	सदस्य
८. प्रादेशिक संघालक, केंद्रीय भूजल मंडळ	सदस्य
९. स्वयंसंकीर्तनाचा प्रतिनिधी (पाणी व्यवस्थापन)	सदस्य
१०. सचिव (जलसंधारण)	सदस्य सचिव

समितीची काढी:-

- १) राज्यसत्रावर योजनेचे नियोजन करणे व मार्गदर्शन देणे इच्छावी.
- २) नोडल विभागाकडून तयार केलेल्या योजनेस मंजूरी देणे.
- ३) राज्यसत्रावर भौतिक/आर्थिक दृष्टीने योजनेची देखाभाल ठेवणे
- ४) योजनेचे मूल्यमापन करणे.

(२) जिल्हास्तरीय अंमलवजावणी व संविधान समिती

संविधित जिल्हांचे जिल्हाधिकारी यांचे अधिकारेकाली जिल्हास्तरीय अंमलवजावणी व संनियंत्रण

समिती(DLIMC) पुढीलप्रमाणे गटीत करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तिची रचना व कार्य पुढीलप्रमाणे आहेत -

१ जिल्हाधिकारी	अधिकारी
२ जिल्हा अधिकारक कृषि अधिकारी	सदस्य आमंत्रक (co-convenor)
३ व्यवस्थापक, जिल्हा अग्रणी बैंक	सदस्य
४ प्राम विकास विभागाचा प्रतिनिधी	सदस्य
५ कृषी विभागाचा प्रतिनिधी	सदस्य
६ पर्यावरण विभागाचा प्रतिनिधी	सदस्य
७ जल आणि भूमि व्यवस्थापक संस्था औरंगाबाद	सदस्य
८ जिल्हा विकास प्रबंधक / नावार्डचे प्रतिनिधी	सदस्य
९ भूवैज्ञानिक भुजल सवैकाण व विकास यंत्रण	सदस्य
१० स्वयंसेवी संस्थांचा प्रतिनिधी	सदस्य
११ वित्तीय बँकेचे प्रतिनिधी	सदस्य
१२ जिल्हा पंचायत प्रतिनिधी	सदस्य
१३ तालुका/प्राम पंचायत प्रतिनिधी (रोटेशन पद्धतीने)	सदस्य
१४ प्रतिनिधी, कैंद्रीय भूगल मंडळ	विशेष आवृत्त
१५ जल व्यवस्थापन क्षेत्रातील अशासकिय तत्त्व	सदस्य

समितीची काढी:-

१. निकारानुसार लाभार्थ्यांची निवड करणे व त्यांची यादी नावार्डला बेळोबेळी कळविणे.
२. योजनेच्या मान्यताप्राप्त भौतिक/वित्तीय प्रगतीवर देखाभाल ठेवणे.
३. योजना राबविण्यासाठी वित्तीय संस्थाकडून प्राप्त अनुदानाचे प्रस्तावास मंजूरी देणे.
४. योजनातार्गत निधीच्या मागणीस मान्यता देणे.
५. निधीचे उपयोगिता प्रमाणपत्र देणे.
६. योजनेच्या लाभार्थ्यांना तांत्रिकविषयक माहिती देणे.

६. उपरोक्त १०० टक्के कॅल्प पुरस्कृत योजनेची अंमलवजावणी करण्यासाठी जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई नोडल विभाग राहील व संचालक, मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, कृषि आयुक्तालय, पुणे हे नोडल अधिकारी रहातील. सदर योजना संचालक, मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, कृषि आयुक्तालय पुणे यांच्या मार्फत राबविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

७. या योजनेअंतर्गत राबविण्यात येणार असलेल्या ११ जिल्हायातील ११ तासुक्यात कोणत्या क्षेत्रातील विहितीची निवड करावी यादावताचा तांत्रिक मार्गदर्शक सूधना संचालक, भुजल सर्वेकांश व विकास यंत्रणा, पुणे मार्फत देण्यात येतील. तसेच कृत्रिमरित्या पुनर्भरण करण्यासाठी आवश्यक असलेली विविध संकल्पयित्रे व अन्य तांत्रिक सूधना संचालक, भुजल सर्वेकांश व विकास यंत्रणा, पुणे उपलब्ध करून देतील.

८. या योजनेत लाभार्थ्यांची निवड आल्यावर संविधित कृषि अधिकारी-यांने लाभार्थ्यांकडून योजनेत सहभागी कृत्रिमरित्या पुनर्भरणासाठी निर्माण केलेल्या व्यवस्थेची देखाभाल त्यांच्या मार्फत करण्यात येईल व याकरीता निडासेल्या अनुदानाचा यिनीयोग त्याच याकारीता करण्यात येईल या अटीचा समावेश सदर आवेदन प्राप्त करावा. लाभार्थ्यांच्या मालकीच्या एकाग्रेश जास्त विहीरी असल्यास त्या सर्व विहीरी कृत्रिमरित्या पुनर्भरणासाठी पात्र असतील. लाभार्थ्यांनी अर्ज सादर केल्यानंतर कृषि

अधिका-यांगार्फत त्याना योजनेची संकल्पित्रे, नकाशे इ. बाबताची भागिती पत्रके देण्यात येतील. संदर्भात आवश्यक भागदर्शक सूचना संचालक, भूदर्शनारण, कृषि आयुक्तालय, पुणे यांनी संबंधित जिल्हायातील क्षेत्रिय यंत्रणेला पाठवाव्यात.

९. लाभार्थी निवडीची यादी निश्चित झाल्यानंतर सदर यादी, जिल्हा समितीच्या मान्यतेनंतरच बॅल्ड शासनाच्या भागदर्शक सूचनायातील परिशिष्ट द अ आणि द व नुसार नावांडकडे पाठविण्यात यावी. त्याची प्रत सोबत प्रपत्र ब-१ व ब-२ मध्ये जोडली आहे. ही यादी प्राप्त झाल्यानंतर अनुशेय अनुशान संबंधित लाभायाच्या बैकेच्या खांत्यात नावांड मार्फत परस्पर जमा करण्यात येणार आहे.

१०. या योजनेची प्रसिद्धी, प्रशिक्षण, तात्रिक भागदर्शक सूचना, जन जागृती इत्यारीकरीता एकूण निधीच्या ८ टक्के रक्कम नावांड मार्फत संचालक, भूदर्शनारण यांनी उपलब्ध करून देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. या निधीचा विनियोग या योजनाची प्रसिद्धी, प्रशिक्षण इत्यादी बाबीकारीता करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. नावांड मार्फत भंजूर होणारा निधी उपायक्षम, भाराटी राज्य जलसंधारण परिवद व संचालक, भूदर्शनारण यांच्या संपूर्णता नावे उष्णहातेच्या खांत्यात जमा करण्यास व त्यातून भंजूर कायंक्रमासाठी खांच करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

१०. सदर शासन निर्णय शासनाच्या बैकसार्टवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संग्रहक सांकेतिक २००८०४२१११५८२७००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

रै. रै. (रेका रिहे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा. राज्यपाल यांचे सचिव,

मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव

मा. मंत्री (जलसंधारण), यांचे खालगी सचिव

गा. राज्यमंत्री (जलसंधारण) यांचे खालगी सचिव

सर्व मा. मंत्री, राज्यमंत्री यांचे खालगी सचिव,

गा. उपायक्षम, महाराष्ट्र राज्यस्तरीय जलसंधारण सल्लागार परिवद,

मुख्य सचिव यांचे सहसचिव,

सर्व अप्पर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालयीन विभाग

सर्व विभागीय आयुक्त,

आयुक्त (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, पुणे,

महाराष्ट्राचालक, कै.वसंतराव नाईक स्वावलंबन प्रिशन

संचालक, भूदर्शनारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

सर्व संचालक, कृषि आयुक्तालय, पुणे

मुख्य अधिकारी, लघु पाटवंधारे (स्थानिक स्तर), पुणे

संचालक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,

रांचालक, भूजल संवेदन विकास वंत्रणा, पुणे,

जिल्हाधिकारी, अहमदनगर, अंमरावती, बुलडाणा, जळगाव, लालूर, नागपूर, नाशिक, उस्मानाबाद, पुणे, सांगली, सातारा

मुख्य कायंकरी अधिकारी, जिल्हा परिवद, अहमदनगर, अंमरावती, बुलडाणा, जळगाव, लालूर, नागपूर, नाशिक, उस्मानाबाद, पुणे, सांगली, सातारा

विभागीय कृषि सहसंचालक, अहमदनगर, अंमरावती, बुलडाणा, जळगाव, लालूर, नागपूर, नाशिक, उस्मानाबाद, पुणे, सांगली, सातारा

सर्व अधीकारी, पाटवंधारे, लघु पाटवंधारे (स्थानिक स्तर),

संचालक, अर्द व सांखिकी संचालनालय, मुंबई/ महाराष्ट्राचालक, माहिती व जनसंपर्क, मुंबई (प्रसिद्धी कारीता),

जिल्हा अधिकारी कृषि अधिकारी, अहमदनगर, अंमरावती, बुलडाणा, जळगाव, लालूर, नागपूर, नाशिक, उस्मानाबाद, पुणे, सांगली, सातारा

सर्व सहसंचालक, सामाजिक वनीकरण वृत्ते,

सर्व मुख्य वनसंरक्षक, / सर्व उपवनसंरक्षक,

सर्व उपायुक्त (विकास),

महाराष्ट्र राज्य जलसंधारण सल्लागार परिवदे सर्व आशासकीय संवेदन,

महालेखापाल, (लेखापरिक्षा), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,

महालेखापाल, (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,

सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,

सर्व मंत्रालयीन विभाग,

सर्व उप सचिव/ अद्यर सचिव/ कायासन अधिकारी, ग्राम विकास व जलसंधारणविभाग, मंत्रालय, मुंबई.

निवडनस्ती--जल-८.

smruti/jsl/7/

H-44,9-2-34.

प्रपत्र "अ"

ग्रासन निर्णय क्र.जलसं २००८/प्र.क्र.१२/जल-८ दि.१९.४.२००८ चे सहपत्र

"विहिरीद्वारे(Dugwell) भुजलाचे कृतिमरीत्या पुनर्भरण करणे" या केंद्र पुरस्कृत योजनेतर्गत लाभार्थ्याने करावयाच्या अर्जाचा नमूना

१.	अर्जदाराचे नाव	:
२.	पत्ता	:
३.	आरण केलेले जमिनीचे क्षेत्र	:
४.	विहिर अस्तित्वात असलेल्या जमिनीचा सर्व नंदर	:
५.	बार्थिक उत्पत्ती	:
६.	अर्जदार घारिद्वय रेषेखालील/अल्पभूद्यारक आहे काय ?	:
७.	अर्जदाराच्या पुनर्भरणासाठी पात्र असलेल्या विहिरींची संख्या	:
८.	अर्जदाराच्या दैक्नील आव्याधा क्रमांक/शावाई/ठिकाण	:

मी प्राप्त होणा-या निधीचा दापर विहिर पुनर्भरणासाठीच करणार असून त्याचा दापर अन्य कारणासाठी केल्यास सदरची रप्तकम माझ्याकडून वसूल करण्यास माझी संमती राहील.

()

लाभार्थ्याचे नाव य सही

प्रपत्र नं-१

ग्रामन निर्यात कर्तव्यसं २००८/पर्स.१२/कर्त.८ दिनांक १२.५.२००८ के समय

विषय - निहिरेहारे (Dugwell) ग्रामांतरे करिसीता प्रारंभण करावे फे इंत प्रस्तुत योग्यता तात्पर्यात प्रस्तुता देणेवाले

Annexure - VI A
(on monthly basis)

Application for release of subsidy
(from District level Nodal Agency to NABARD RO)

To
The Chief General Manager
NABARD Regional Office,
State, _____

Scheme no. "Artificial Recharge of Ground Water through Dugwells in Hard rock areas of the country"
Please find enclosed _____ (nos.) claimants containing lists of farmers eligible as per the terms and conditions of the captioned scheme, in Annexure VI B. It is requested to release the indicated subsidy amount to the SB A/cs. of the said beneficiaries. Undertakings from all the beneficiaries are already obtained and maintained with us. A bank-wise abstract of the same is given below it. This issues with the approval of State Level Steering Committee (SLSC) and concerned District Level Implementation and Monitoring Committee (DLIMC).

Sr. No.	Claim No.	Bank	Small Marginal Farmers		Other Farmers		Total	
			No. of Units	Amount of subsidy (Rs.)	No. of Units	Amount of subsidy (Rs.)	No. of Units	Amount of subsidy (Rs.)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	1							
3	2							
4	3							
5	4							
6	5							
7	6							
8	7							
		Total						

(*Claim no. to be given by District level Nodal Agency)

(Authorised Signatory)
Nodal Department

Copy To:
Secretary, Rural Development & Water Conservation Department, Maharashtra, Mumbai - 400032 for information.
44-49/2500-4-08) 44

vi/1000/1/2008/2008-09/4

प्रपत्ति दण्ड-३

ग्रामन निधि य. नं. नं. १२५/वस-८ दि. १२. व. २००८ वे साप्तर

Annexure - VI B **(Bank wise on monthly basis)**

Bankwise Application for Release of subsidy (from District level Nodal Agency to NABARD RO)

Name of Bank -

107

- 1 -

卷之三

see on "Artificial Recharge of Groundwater through Dugwells in Hard rock areas of the country".

The use of surgical lathers as per the terms and conditions of the above mentioned scheme, is indicated below for release of subsidy. At 15 rupees

Sl.	District	Block	Village	Beneficiary	Category	No. of Beneficiaries	SB A/c	Eligible
1	Subsidy to the SB A/c of the said beneficiaries. Under takings from all the beneficiaries are fully accounted and maintained with us.							

卷之三

(Authorised signatory)
Nodal Department

三

55 (30-4 225) 644-31